

Wij zijn boven alle roddel verheven.

Wie steuren ons aan gain stroatendrek, wie wonen op n bovenkoamer!

Had men, wonend in een dorp, geen tuin, waarop de inhoud van de wc-emmer kon worden uitgestort, dan was men (een halve eeuw geleden) aangewezen op de 'drekmenner', als die er tenminste was! De boer had de drekmenner niet nodig. De menselijke uitwerpselen kwamen meestal in de gierkelder terecht en samen met de koe- en paardemest werden ze over het land gebracht.

d Ol rogge op toen bringen. De menselijke uitwerpselen op de tuin brengen. 'Rog' of 'rogge' is afgeleid van de graansoort 'rogge', waarvan roggebroomd wordt gebakken. Na het consumeeren van het roggebroomd, kwamen de resten via de wc als 'd ol rog(ge)' weer op het land terecht. 'Kringloop' heet dat tegenwoordig. Voor een 'burger' met een tuintje was het ledigen van de meestal overvolle 'ton' één van de meest onaangename bezigheden. De ton moest vanuit de wc naar de tuin worden gedragen, leeggestort tussen boerenkool, prei en spruitkoolplanten, omspoelen met water en weer teruggeplaatst worden onder de houten zitplank, met het ronde gat er middenin.

Wanneer het een paar dagen droog was en er stak nadien een stevige bries op, dan waaiden bruine stukken krant alle kanten uit. Sommige mensen, die verstoken waren van een tuintje en evenmin een beroep konden doen op een drekmenner, leenden wel een

en naar de boer z'n gierkelder gereden.

Was het weer zover, dat de emmer of ton bijna overliep, dan werd er wel gezegd: *Ik mout de beer nog ringen!* Ik moet de wc-emmer nog ledigen. Het woord 'beer' heeft te maken met de kleur van een 'gezonde' inhoud van de emmer.

Wie mouten Hinderk nog begroaven. 'We moeten Hendrik nog begraven' wordt er wel gezegd door iemand, die het verschrikkelijk druk heeft. Er schijnt ooit eens een iemand geweest te zijn, die een heel rijtje werkzaamheden opsomde, die allemaal op die dag nog geklaard moesten worden. Dat rijtje luidde als volgt: *'Hai, hai, wie mouten vandoag nog swienslachten, de waske down, waarm eten en Hinderk begroaven'*.

'Hinderk' was geen buurman of een naast familielid, maar de inhoud van de wcton! In plaats van 'Hinderk' wordt ook de naam 'Bertoa' wel gebruikt.

Op 1 april 1938 werd Jan IJsinga (1914) te Ulrum, die al drie voorgangers had gehad, aldaar drekmenner. Hij nam het drekmennen van de gemeente aan voor de somma van f 575.00 per jaar. De gemeente Ulrum leverde de 'boldootkar', zoals de drekwagen werd genoemd. Het was een vierkante bak op drie wielen, aan de bovenkant afgesloten door twee opklapbare

paard, dat de kar moest trekken, was eigendom van de drekmenner. In z'n een-tje moest hij de drekmenerij verzorgen, twee dagen per week te Ulrum en twee dagen per week te Zoutkamp. De overige tijd besteedde hij aan 't vouermantjen', bestaande uit het vervoer van turf, zand of grint voor de gemeente. Wie van de diensten van de drekmenner gebruik wilde maken, moest op gezette tijden de as- en de wc emmer bij de weg of het pad zetten. Als asemers werden wasakers, tobben of kartonnen dozen gebruikt, die werden gevuld met as en keukenafval. De wc emmers, die net als de asemers in eigendom toebehoorden aan de gebruikers, waren vaak zeer verschillend van vorm en formaat. Velen gebruikten een zware houten 'bakemmer', die bij boeren werd gebruikt voor het drenken van paarden en vee. Anderen hadden niet anders dan een zinken emmer, al of niet met een hengel en meestal zonder deksel erop. Het gebruik van een deksel werd pas later door de gemeente verplicht. De plaatselijke veldwachter zag er tijdens z'n ronde streng op toe, dat die bepaling werd nageleefd. Wie geen deksel (een deksel van een aker of kookpan) op z'n bij de weg staande emmer had, kreeg een boete! Als het hard vroom, gebeurde

naar van de gemeente door de drekmenner ingelicht. Die ambtenaar zorgde ervoor, dat er een schipper kwam, om de drek op te halen. Met behulp van kruiwagens, die werden volgeschep met een grote platte schep, werd de inhoud van de kelder in het schip gebracht. En dan begon de lange reis naar onder andere Jipsingboermussel. Daar was men in die tijd met de ontginning bezig en werd de drek met zand en veen vermengd. Stond er wind, dan kon het schip gezeild worden, maar bij 'stil weer' moest het schip langs trekpaden met menskracht worden voortgetrokken. De drek, door de drekmenner opgehaald uit het dorp Zoutkamp, werd tot 1947 gestort op de 'drekstoup' of, zoals de drekstortplaats ook wel werd genoemd, 't swieneparadies' nabij de afslag naar Lauwerzijl. Daar bevond zich destijds een diep gat, gegraven om grond te verkrijgen voor het verzwaren van de nabijgelegen dijk. Na de tweede wereldoorlog (1947) kreeg de gemeente Ulrum de beschikking over een legervoertuig. De auto werd ingezet voor de gemeentelijke reinigingsdienst en de drekmenner werd gemeenteamttenaar en voorman bij die dienst!

In wat grotere plaatsen ging dat 'drekmennen' heel anders. Daar werd de in-

die je voor gebruik eerst flink in elkaar moest fromelen, omdat ze anders te glad waren. Neen, het was er allesbehalve knus in 't schildershoeske' (van schildwacht) of bij 'Meester Haarm', zoals het buitenprivaat wel werd genoemd. Als kind heb ik er vele eenzame en angstige ogenblikken in meegemaakt! Wanneer het donker was, stond m'n grootmoeder als een diender voor de wrakke hut, opdat spoken of 'tsjoensters' mij niets zouden aandoen.

In sommige streken werd het privaat boven een vaart of sloot geplaatst. Het grote voordeel daarbij was, dat men niet met 'masterbatje' (inhoud van de wc-emmer) behoefde te sjouwen. Boeren hadden geen buitenprivaat. Meestal was er een wc in 't 'binnenhoes', 'veur aigen gebruik', maar ook altijd eentje op de stal, het zogenaamde 'gemakstaalje' (gemakstalletje), hoofdzakelijk bedoeld voor de knechten en meiden. De uitwerpselen werden daar ook niet opgevangen in emmers of tonnen, maar verdwenen al of niet rechtstreeks in de gierkelder.

Zegswijzen

Hai is zo wies as t schiethoes van Bremen. Het is een verschrikkelijke wijsneus. De inwoners van de 'vrije' stad Bremen waren erg trots! De oorspronkelijke zegswijze luidt: Hij is zo wijs als het raadhuus van Bremen. Ook

Wanneer het een paar maanden droog was en er stak nadien een stevige bries op, dan waaiden bruine stukken krant alle kanten uit. Sommige mensen, die verstoken waren van een tuin-tje en evenmin een beroep konden doen op een drekmenger, leenden wel een kruiwagen bij een in de buurt wonende boer. Daarin werd de ton geleegd

Hij nam het drekmenger van de gemeente aan voor de somma van f 575.00 per jaar. De gemeente Ulrum leverde de 'boldootkar', zoals de drekwagen werd genoemd. Het was een vierkante bak op drie wielen, aan de bovenkant afgesloten door twee opklapbare metalen deksels. De inhoud van de bak was ongeveer 11/2 kubieke meter. Het

veertuig. De auto werd ingezet voor de gemeentelijke reinigingsdienst en de drekmenger werd gemeentambtenaar en voorman bij die dienst!

In wat grotere plaatsen ging dat 'drekmenger' heel anders. Daar werd de inhoud van de houten wc-ton met paard en 'tonnenwagen' opgehaald. De volle wc-ton werd op de tonnenwagen gezet en een lege, schone ton werd bij de bewoners achtergelaten. Zo was het in de dertiger jaren in Groningen, maar ook in Winsum (Gn.), hoewel daar de 'tonnenwagen' een handkar was!

Hai is noa t kantoor (van oetgoande zaken). Hij is naar het kantoor (van uitgaande zaken), ofwel: Hij is naar de wc! Het lijkt zo lang geleden, maar wanneer we vijftig jaar teruggaan in de tijd, dan was het heel gewoon, dat men op het platteland voor de grote boodschap - en de dames ook voor de kleine- in de meest barre weersomstandigheden naar buiten moest, naar 't huuske' of 't gemak'. En daar zat je dan, in een verveloze ruimte van tachtig bij tachtig centimeter. Ruige houten wanden met brede kieren en een gammel deurtje, dat niet goed sloot. Enig licht kwam door de kieren en het in de deur gezaagde 'hartje', was de enige luxe aan het bouwsel. Als het hard waaide, voelde je de snepende kou rond je billen. Je zat op een soort houten 'kist' met bovenin een rond gat, waarop het in tweeën gebroken deksel hoorde te liggen. Onder dat ronde gat stond een emmer of een melkbus, waarvan de kraag was afgeslepen, voor het opvangen van de offeranden. Aan een roestige spijker, op ooghoogte in de wand, hing een bundel kleingescheurde kranten.

Bij sommige mensen werd de wc-emmer door de drekmenger uit de woning gehaald, via een houten luikje, dat zich achter de wc in de muur bevond. 'Het is mij eens overkomen', vertelde IJsenga, 'dat ik de emmer via het luikje wegnam en tot mijn grote schrik merkte, dat 't ol minsk der nog boven zat! Ze schreeuwde als een speenvarken!' De mensen, meestal de rijkere in het dorp, waar de wc uit de woning werd gehaald, moesten daarvoor vijf gulden per jaar aan de drekmenger betalen.

De drek, bestaande uit as, keukenafval en de inhoud van wc-emmers, werd doorlekaar in de drekwagen gestort. Was de 'bak' vol, dan reed de drekmenger naar het einde van de Brugweg, 'bie Domies Tiltje' (het Domineesbruggetje), waar de drek met behulp van een greep en een mestshop werd gestort in een anderhalve meter diepe, betonnen kelder. Was de kelder bijna vol, dan werd de betreffende ambte-

streeks in de gierkelder. Zegswijzen

Hai is zo wies as t schiethoes van Bremen. Het is een verschrikkelijke wijsneus. De inwoners van de 'vrije' stad Bremen waren erg trots! De oorspronkelijke zegswijze luidt: Hij is zo wijs als het raadhuis van Bremen. Ook zegt men wel: Hij is naar Bremen om raadzaad (wijze raad) te halen.

Van de bak noa t gemak is s minsken gerak. Van het 'bord' naar 't privaat is het menselijk leven. Zo is het leven.

How meer dat ter in de stront ruerd wordt, hou meer dat t stinkt! Hoe meer je in een zaak wroet, hoe meer 'rottigheid' je tegen komt.

Zai eten van t beste en schieten van t minste. Ze eten er goed van, die rijke lieden, maar ze hebben voor een ander niets over.

Le mouten nait oet n aandermans neers (gat) kakken! Je moet niet voor waar vertellen, wat je van horenzeggen hebt.

Van boven bont, van onderen stront. Wel gezegd van iemand, die heel deftig voor de dag komt, maar amper een hemd aan z'n lijf heeft.

Hai kom in zien aigen stront omhaals. Hij verzuipt in z'n eigen ongemak.

Stront, wel het die scheten. Waar kom jij vandaan. Wat verbeeldt jij je wel!

de taal van...

oude ambachten

overgenomen uit het boek

"De taal van oude ambachten"

Profiel Bedum; e-mail: info@profiel.nl

Auteur: Dirk van der Heide

Foto's: Jan Pitt

